

ДІАЛОГИ, ЯКИХ НЕ БУЛО

КУПИТИ

Телефонний апарат, за допомогою якого актор-невдаха, який грає роль Фернандо Пессоа, мріє довірити свої страхи й тривоги Луїджі Піранделло («Синьйора Піранделло просять до телефону»); в лікарняній палаті б'ється у відчаї чоловік, що переживає непоправну втрату близької людини («Час тисне»)... В обох цих п'єсах одним із героїв є загадковий девтерагоніст, чиясь неможлива або недосяжна присутність, що водночас є відсутністю. «Той, другий» (відповідно привид чи труп) сприймається як предмет бажання і як супротивник, котрий своєю смертю уникнув вирішального, смертельного поєдинку. Однак через «того, другого» монолог протагоніста намагається збагнути власну суть і впіймати хоча б осколок своєї особистості у розбитому дзеркалі буття. Таким чином розкривається самотність сучасної людини: бідолашного, жалюгідного Нарциса, на якого ніхто не дивиться, та й сам він не спроможний розгледіти навіть себе самого. Як у двох химерних «моментях істини», коли бик не виходить на арену і тим самим виставляє на посміховище тореро, у цих «Діалогах, яких не було» тема самотності набуває суперечливого звучання і викликає тривогу, ніби в очікуванні відповіді або смішка, які так і не пролунають, щоб заспокоїти чи виправдати протагоніста.

Антоніо Табуккі

ДІАЛОГИ, ЯКИХ НЕ БУЛО

Переклад Любові Котляр

Анотація

Телефонний апарат, за допомогою якого актор-невдаха, який грає роль Фернанду Пессоа, мріє довірити свої страхи й тривоги Луїджі Піранделло («Синьйора Піранделло просять до телефону»); в лікарняній палаті б'ється у відчаї чоловік, що переживає непоправну втрату близької людини («Час тисне»)...

В обох цих п'єсах одним із героїв є загадковий дветерагоніст, чиясь неможлива або недосяжна присутність, що водночас є відсутністю. «Той, другий» (відповідно привид чи труп) сприймається як предмет бажання і як супротивник, котрий своєю смертю уникнув вирішального, смертельного поєдинку. Однак через «того, другого» монолог протагоніста намагається збагнути власну суть і впіймати хоча б осколок своєї особистості у розбитому дзеркалі буття.

Фінансується Європейським Союзом.

Підтримуючи цю публікацію, Європейська Комісія наголошує, що її зміст відображає винятково авторську позицію, отож Єврокомісію не можна притягнути до відповідальності за будь-яку інформацію, вміщену в цій книжці.

Усі права застережені. Жодну частину цього видання не можна перевидавати, перекладати, зберігати в пошукових системах або передавати в будь-якій формі та будь-яким засобом (електронним, механічним, фотокопіюванням або іншим) без попередньої письмової згоди на це **ТОВ «Видавництво Анетти Антоненко»**.

ISBN 978-617-553-056-6

ISBN 978-617-553-033-7 (Серія «Особливі прикмети II»)

© Copyright © 1988, 1997 Antonio Tabucchi

© Любов Котляр, український переклад, 2023

© «Видавництво Анетти Антоненко», 2024

Діалоги, яких не було

Синьйора Піранделло кличуть до телефону

Присвячується Зе

Примітка

Немає ніяких свідчень про те, що Луїджі Піранделло та Фернанду Пессоа були знайомі. Ці два великі автори ХХ століття, чия творчість у багатьох аспектах має багато спільного, не мали нагоди поспілкуватися. Хоча одного разу такий шанс їм випадав. У 1931 році Піранделло кілька днів провів у Лісабоні, щоб бути присутнім на першій світовій постановці (португальською мовою) його комедії «Сон... чи, може, ні?».

Пессоа в одному з останніх своїх листів до нареченої Офелії Кейрос повідомляє про свій намір лягти на лікування до психіатричної клініки Кашкайша. Причини такого рішення він називає наречений: безсоння та неспокій, викликані «візитами» героїв його творів, які вже просто примушують його безперервно писати, будячи навіть серед ночі. Однак немає свідчень, що він зрештою таки звернувся до клініки.

А.Т.

Дійові особи

АКТОР

СЛІПІЙ З КАТЕРИНКОЮ

ХОР

Місце дії

Португальська психіатрична клініка у 1935 році.

Простора кімната. Ліворуч залізне ліжко, дві емальовані ванни, стіл і залізна емальована шафа. Підлога вимощена чорно-білою плиткою. Загратовані двері й вікно. Стіни білі. На одній стіні висить телефон. Праворуч, на трохи нижчому рівні, з двома сходинками, які розділяють сцену на дві половини, розташовано чотири ряди стільців, зайнятих чоловічими та жіночими силуетами. Більшість із них — манекени, але є й п'ять чи шість живих осіб, які, проте, залишаються цілком нерухомими. Всі, як пацієнти психіатричного закладу, вдягнені у сірий спецодяг, що нагадує піжаму.

Відчиняються загратовані двері, і заходять двоє чоловіків. Перший — високий, у темному костюмі, з метеликом, у круглих окуляриках, капелюсі та плащі. Під пахвою в нього картина, яку він ставить зображенням до стіни.

На другому — чорні окуляри для сліпих, у руці білий ціпок, він штовхає перед собою катеринку. Обстукує ціпком простір навколо себе, аж поки не знаходить стілець, щоб сісти.

Перший виходить на середину, знімає габардинового плаща, капелюха і легенько вклоняється силуетам на стільцях. Звертається до своєї публіки.

АКТОР:

Ось і я, Пессоа, чи ним принаймні
мені сказали бути,
скажімо так, що я — актор
і прийшов сюди вас розважити,

або ж, — якщо вам так більше до вподоби, —
я і є Пессоа, який вдає з себе актора,
що цього вечора грає Фернанду Пессоа.

ХОР:

Хочемо чути твоє ім'я, твоє ім'я повністю!

АКТОР:

Фернанду Антоніу Нугейра Пессоа,
народився у Лісабоні
в тисяча вісімсот вісімдесят восьмому році
тринадцятого червня, на день міста.

ХОР:

Цього недостатньо! Недостатньо!

АКТОР:

Народився у батька й матері,
як усі інші люди,
не мав ніколи дитинства,
перед моєю домівкою був театр,
це я пам'ятаю і можу заприсягтися,
і я дивився на нього з вікна,
а іншого в дитинстві я не мав,
тому що не захотів, аби воно було.
Перипетій
траплялося немало,
усі — в мені, щоб вам було ясно,
адже найтяжчі битви
і найбільші незгоди, як вам відомо, —
це ті, що відбуваються у нашій голові; часом
їх можна пережити, частіше — не витримуєш,
через це, зрештою,
ви теж тут.

(Пауза.)

Не можу вам сказати точно,

про драму йтиметься чи про комедію,
мій автор це замовчує,
і в цьому й полягає моя особиста
трагедія:

адже я проживаю і те, й друге,
ніби одне-єдине ціле,
що не є ні першим, ані другим.

Моя вистава буде справжнім фіаско,
принаймні в цьому я впевнений.

(Пауза. Промовляє сам до себе.)

Хотів би я зателефонувати Піранделло,
у тридцять першому він побував у Лісабоні,
особисто

ми з ним не знайомилися,
але мені б хотілось, аби це сталося;
я б не сказав йому, що я актор,
а сказав би лише: добрий вечір,
синьйоре Піранделло,
я дзвоню вам, тому що душа моя неприкаяна.

(Пауза.)

Тому що його цікавлять душі неприкаяні.

Його, мене і таких, як оце ви;
інші — ті, що здорові, —
із неприкаяними душами розважаються.

Я — актор, я — поет,
ось чому вони до мене звертаються, а потім,
коли я їм набридну,
повертають мій вимикач
і йдуть собі спокійно спати.

*Повертається спиною. Поміж лопаток у нього величезний
заводний ключ, як у іграшок.*

ХОР:

Ура, ура, іграшка!

Поет-іграшка,

ти тут, щоб нас смішити,

щоб розкрити нам душу,

твою душу хворобливу.

Сміх.

АКТОР:

Я — поет,

я — актор,

але вранці я прокидаюся, вдягаюся,

взуваю черевики,

виходжу на вулицю, як усі інші;

вулицею йдуть перехожі,

я дивлюся на них і всміхаюся, тому що вони проходять,

і я проходжу, і ніхто мене не помічає.

Але потім,

у самотності моєї кімнати,

я відкриваю шпарини душі,

заглядаю у темряву підвалів,

там є пацюки,

струмки з прозорою водою,

принади, міазми та лють:

я роблю це для себе, для вас,

тому що хтось же повинен туди дивитись,

і роблять це поети,

які шукають зорі на дні колодязів.

Інколи я бачу силуети,

спогади, бридкі згадки

або клапті того,
ким я хотів стати, але так і не став,
ледве видимі, бліді бажання,
що плавають на поверхні, як мертві тварини.
Кохання,
його я теж пізнав.
Воно явилось мені в образі дівчини,
привітної, веселої, пристрасної,
з пустотливим блиском у невинних оченятах.
Вона теж думала, що мене кохає,
і ми з нею зустрічалися.
Завжди на якомусь пагорбі
з гарним краєвидом на місто;
і тим часом вечоріло,
а ми
стояли, спершись на перила,
будуючи плани на майбутнє життя, якого в нас не було.
ХОР:
Ох, кохання! Розкажи нам, що таке кохання, поете,

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте,
будь ласка, повну версію книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ